

Kwartel. Foto: Otto Plantema

BMP-indexen 2006 enigszins in mineur

In 2006 hadden veel broedvogels lagere indexwaarden ten opzichte van het jaar ervoor, terwijl maar weinig soorten hoger uitkwamen. Bij de meerderheid bleven de verschillen echter gering. Ten opzichte van 2005 liepen de indexen van alle 105 gevolgte soorten samen met 4% terug. De grootste verliezen zijn geleden bij kenmerkende soorten van stedelijk (-9%) en agrarisch gebied (-7%). In moerasgebieden werd enige winst geboekt, en dat geldt ook voor de soorten die het algemeenst en meest verbreid zijn, zoals Merel, Koolmees, Pimpelmees en Zwarte Kraai.

Bijzonder jaar

Terwijl de gegevens van 2007 thans worden uitgewerkt of al bij SOVON zijn ingeleverd, kijken we terug op de uitkomsten in 2006 van het Broedvogel Monitoring Project (BMP). Dat jaar staat te boek als het warmste jaar sinds de start van de weermetingen. Het voorjaar begon echter met een koudeperiode in maart-april, terwijl in mei-juni warme en koude perioden elkaar afwisselden. Juli was bijzonder warm en augustus bijzonder nat.

Winst en verlies

Zes soorten zijn in 2006 met meer dan 10% toegenomen ten opzichte van 2005. Ver bovenaan staan Sijs (+413%) en Gele Kwikstaart (+30%). Fluiter, Grauwe Vliegenvanger, Waterhoen, Meerkoet haalden 13-18% winst. Bij de meeste winnaars gaat het in feite om herstel van een terugval in 2005. Ondanks de recente stijging blijven de aantallen van enkele soorten onverminderd mager. Vergeleken met de situatie in 1990 liggen hun aantallen nu 67% (Fluiter) en 30% (Gele Kwikstaart, Grauwe Vliegenvanger) lager.

De lijst van vogels die met meer dan 10% afnamen, is met 29 soorten aanzienlijk langer dan die van de winnaars. De Barmsijs voert de lijst aan (-58%), gevolgd door de Kwartel (-40%). Een terugval van 20-30% is onder meer vastgesteld bij Witte Kwikstaart en Ransuil. De meeste soorten vallen in de categorie 10-20% afname. Hieronder vallen zeker 8 bosvogels waaronder de Matkop, Zwarte Mees, Tuinfluiter, Tjiftjaf en Goudhaan, naast 6 weidevogels zoals Slobeend, Watersnip, Scholekster en Tureluur. Van een andere orde is de terugval van de Putter (-14%), Boomleeuwerik (-11%), Groenling (-11%) en ook Bergeend (-22%), want ondanks alles is hun positie nog steeds behoorlijk riant (25-190% talrijker dan in 1990).

Bij bijna driekwart van de vogelsoorten weken de indexen in 2006 minder dan 10% af van die in het voorgaande jaar. Van ongeveer de helft hiervan bleef de populatie nagenoeg stabiel ten opzichte van 1990, zoals het geval is bij Wulp, Houtduif, Zomertortel, Winterkoning, Grasmus, Wielewaal en Kneu. Bij 10 soorten

werd een plotselinge stijging of daling in 2005 weer uitgewist. Dit geldt onder andere voor Zwartkop, Kleine Bonte Specht, Gaai, Sprinkhaanzanger en Heggenmus.

In 2006 haalden 13 soorten hun laagste indexwaarde sinds 1984 en slechts 6 soorten hun hoogste. In bijna alle gevallen gaat het om soorten die al jarenlang vrijwel continu afnamen, zoals Witte Kwikstaart, Wulp, Kneu en Veldleeuwerik, of toenemen, zoals Grauwe Gans, Krakeend, Groene Specht en Sprinkhaanzanger. De index in 2006 sluit hier op aan.

Fluctuerende soorten

Sterke jaarlijkse schommelingen zijn bekend van Sijs, Kruisbek, Barmsijs, Kwartel, Torenvalk en Ransuil. In 2006 komen we de meeste soorten weer tegen onderaan of juist bovenaan de lijst. Terwijl Sijzen een goed jaar hadden, liepen Kruisbekken in aantal terug (+413% resp. -23%, vergeleken met het voorgaande jaar). Wisselend voedselaanbod speelt hierin een belangrijke rol. Beide soorten zijn ongeveer sinds de start van het BMP in 1984 een jaarlijkse broedvogel in onze naaldbossen. De Barmsijs fluctueert eveneens, maar vertoont toch vooral een continue afname sinds het begin van de metingen (index zakkend van 230 in 1984 naar 27 in 2006, vrijwel de laagste waarde ooit). De Kwartel had in 2005 een van zijn beste jaren (bijna net zo goed als 1997 en 1989) viel in feite in 2006 terug naar een normaal niveau. Torenvalk en Ransuil vielen in 2006 terug met 17% resp. 24%. Beide reageren op de muizenstand en die was in 2006 bijzonder laag. Deze terugval komt bovenop de al jaren durende afname, waardoor hun aantallen met bijna de helft (Torenvalk) dan wel driekwart (Ransuil) zijn verminderd sinds 1990. Nu beleefden beide muizeneters toen wel een topperiode, maar toch, de afname is onmiskenbaar. We zijn benieuwd naar de uitkomsten in 2007, een jaar waarin de muizenstand weer aantrok.

Zachte winters

Na de zoveelste zachte winter (de achtste na 1997) blijkt dat bijna alle wintergevoelige

Het BMP heeft niet te klagen over enthousiaste inventariseerders. Jaarlijks worden 1500 proefvlakken geteld en de meeste daarvan ook regelmatig. Ook de verdeling van proefvlakken over het land is nog nooit zo goed geweest. Toch blijft er altijd nog wat te wensen over. Kijk op de [SOVON-site \(http://www.sovon.nl/default.asp?id=398\)](http://www.sovon.nl/default.asp?id=398) om te zien waar we nog graag proefvlakken geteld zien worden.

Zwarte roodstaart.
Foto: Jan Bosch

soorten goed boeren, en bij menige soort liep de stand in 2006 zelfs nog wat op. Groene Specht, Knobbelzwaan, Dodaars en Waterral lijken zelfs aan hun top te zitten, want ze vertonen de laatste jaren alleen nog schommelingen op hoog niveau. Bij Fuut, Meerkoot, Waterhoen, Winterkoning en Goudhaan speelt iets vergelijkbaars, alleen zijn deze soorten sinds 1990 niet echt talrijker geworden, in tegenstelling tot de andere. Twee notoir wintergevoelige soorten weten van het zachte winterweer niet te profiteren. De stand van de Patrijs loopt sinds de start van het BMP met vallen en opstaan steeds verder achteruit. Na de laatste strenge winter (1996/97) is de index nooit meer boven de 41 uitgekomen. Dit zal vooral samenhangen met de sterk verminderde overlevingskans in het boerenland. De Wintertaling heeft sinds de laatste strenge winter indexwaarden tussen 63 en 85. Als heidevogel heeft deze taling weliswaar weten te profiteren van vernatting die in veel gebieden is opgetreden door beheersmaatregelen, maar minder dan bij andere watervogelsoorten het geval is.

Stadsvogels

De 6 sterk aan steden en dorpen gebonden soorten namen allemaal af ten opzichte van het voorgaande jaar. Zwarte Roodstaart (-21%), Spreeuw (-12%) en Turkse Tortel (-11%) spannen de kroon, Kauw, Huismus en Braamsluiper verloren slechts enkele procenten. Stadsvogels zitten al langer in hoek waar de klappen vallen. Met uitzondering van de Kauw (gelijk gebleven) hadden al deze soorten in 2006 een populatieniveau dat 45-25% lager was dan in 1990. Van de Gierzwaluw, toch bij uitstek een stadsvogel, ontberen we deugdelijke BMP-informatie. Dit is een van de redenen geweest om in 2007 voor vogels in bebouwing een apart meetnet op te zetten onder de naam Meetnet Urbane Soorten (MUS). Het eerste geslaagde MUS-seizoen ligt inmiddels achter ons (zie elders in dit nummer) en dat biedt gunstige perspectieven. BMP-stadsvogels wordt niet meer gepropageerd. Bestaande stadsvogel-plots kunnen echter gewoon geteld blijven worden en de gegevens draaien ook mee in de landelijke indexberekeningen.

Weidevogels

Voor diverse soorten van het boerenland was 2006 een matig tot slecht jaar. Scholekster, Tureluur, Watersnip, Slobeend, Graspieper en Veldleeuwrik namen met 5-16% af. Wulp, Kievit, Grutto en Zomertaling kenden stabiele aantallen en alleen de Patrijs (+8%, echter een druppel op de gloeiende plaat, zie hierboven)

Grote verschillen in hetzelfde landschap

Boompieper, Kneu en Geelgors broeden in menig gebied in elkaars nabijheid, maar vertonen een contrasterende aantalsontwikkeling (figuur 1). De trend van Boompieper en Geelgors wisselt door de jaren heen, maar is uiteindelijk positief. Bij de Kneu is het precies andersom. Onder andere door ecologische verbeteringen in het agrarische landschap – resulterend in ruige terreintjes en natuurvriendelijk beheer van bermen en randen – gaat het Geelgors en Boompieper op de hoge zandgronden in het algemeen voor de wind.

Beide soorten profiteren ook van heideherstel, mits niet te rigoreus doorgevoerd. De Kneu lijkt niet van deze veranderingen te profiteren, enigszins tegen de verwachting in, want in die nieuwe ruige vegetaties is vaak een overmaat aan zaden te vinden. Overigens laat deze soort aanzienlijke verschillen zien tussen Noord- versus Midden- en Zuid-Nederland. In agrarisch gebied op de hoge zandgronden bedraagt de indexwaarde van de Kneu thans 72 (vergeleken met de situatie in 1990, die op 100 wordt gesteld), maar in Noord-Nederland is het beeld gunstiger (86) en in Midden- en Zuid-Nederland ongunstiger (64). Op heide speelt iets dergelijks: landelijk bijna een halvering sinds 1990 (index 53), maar grote verschillen tussen Noord-Nederland (90) en Midden- en Zuid-Nederland (45).

De verschillen tussen de drie soorten kunnen deels samenhangen met het trekgedrag. De Geelgors is een standvogel die in de winter kennelijk voldoende voedsel weet te bemachtigen in de genoemde landschappen, maar bijvoorbeeld ook bij voederkuilen in de intensieve melkveehouderij. Boompieper en Kneu verlaten de Nederlandse broedgebieden. Hoe het de Boompieper in de halfopen Afrikaanse landschappen vergaat is niet duidelijk. Voor de Kneu is het aannemelijk dat hij tijdens de trek en gedurende het verblijf in Zuidwest-Europa in het - ook daar sterk veranderde - agrarische landschap steeds minder van zijn gading vindt.

Als de toename van de Geelgors doorzet, kan hier en daar gebiedsuitbreiding worden verwacht in westelijke richting, zoals afgelopen decennia ook bij de Boompieper vooral in de noordelijke helft van het land is vastgesteld. Daarbij kunnen wellicht gebieden die in de vorige eeuw verloren gingen (bijvoorbeeld westelijk Noord-Brabant, Utrecht, delen van het rivierengebied en Friesland) weer bezet raken. Bij voorzetting van de huidige trend ligt bij de Kneu vooral areaalinkrimping in het verschiet, waarschijnlijk het eerst in het westen van het land en in Noord-Brabant.

en Gele Kwikstaart (+30%) boekten winst. Vrijwel alle weidevogels zijn sterk afgenomen ten opzichte van 1990 (afname 15-65%), alleen 'weidewatervogels' als Knobbelzwaan, Kuifeend en Krakeend weten zich goed te redden in het agrarische gebied.

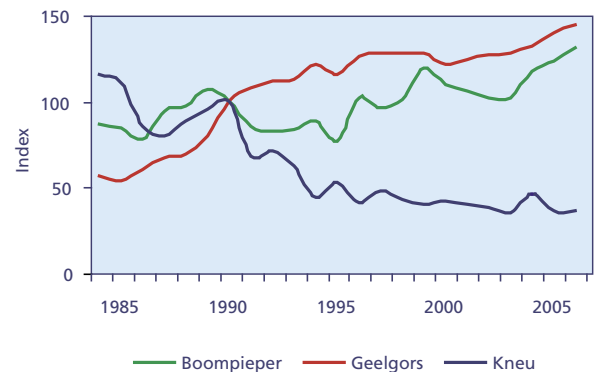
Bosvogels

Bij bosvogels overheerst een negatieve tendens. In 2005-2006 zijn 11 soorten met 10-58% afgenomen. Hieronder bevinden zich de reeds genoemde fluctuerende soorten, maar ook soorten als Matkop, Zwarte Mees, Tuinfluit, Tjiftjaf, Staartmees, Goudhaan en Bosuil. De stand van deze soorten loopt al langer terug en hun populaties zijn nu 12-75% kleiner dan in 1990. Alleen Fluit, Grauwe Vliegenvanger en Sijs lieten in 2006 meer dan 10% toename zien. Positief is verder dat de stand van al jaren teruglopende bosvogelsoorten, zoals Zomertortel, Wielewaal, Houtsnip en Koekoek, in 2006 min of meer stabiel bleef.

Alle tellers worden weer bedankt voor hun hartverwarmende inzet!

Arend van Dijk

Het BMP wordt uitgevoerd in samenwerking met het CBS en vormt een onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring van het Ministerie van LNV

Figuur 1. Landelijke aantalsontwikkeling (indexen, 1990=100) van Boompieper, Kneu en Geelgors.

